

22. Denecke D. Ideology in the planned order upon the land: The example of Germany, in Ideology and Landscape in Historical Perspective Eds Baker, A R H, Bigger, G. – Cambridge University Press, Cambridge. – 1992.

23. Tuan Y-Fu. Humanistic geography // Annals of the Assoc. of Amer. Geographers. – 1976. – Vol. 66, N 3.

Надійшла до редколегії 01.05.18

Е. Мищенко, канд. геогр. наук, доц.

Восточноєвропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина

САКРАЛЬНЫЙ ЛАНДШАФТ: СОДЕРЖАНИЕ И ФУНКЦИИ

Обосновано отличие понятий "сакральный" и "религиозный". Сформулировано определение сакрального ландшафта как природной, природно-антропогенной, антропогенной системы, которая связана с определенными жизненными символами, мифами, весомыми событиями, религиозными чувствами, имеет чрезвычайно ценностное значение для человека или группы людей и требует особого почтения и охраны. Подано просторанственно-иерархическое строение сакрального ландшафта, где можно выделить индивидуальный, локальный региональный, национальный, глобальный уровни, разработана классификация его функций, которые имеют средоформирующую роль. Охарактеризованы политическая, социальная, экономическая, экологическая функции сакрального ландшафта.

Ключевые слова: сакральный, религиозный, сакральный ландшафт, просторанственная иерархия сакрального ландшафта, классификация функций сакрального ландшафта.

Mischenko O., PhD Geography, Associate Professor

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

SACRAL LANDSCAPE: CONTENTS AND FUNCTIONS

The relevance of the research of scientific approaches to the content of the notion of sacred landscape, its structure and functions are substantiated. The article considers the sacral landscape as a holistic, stable system characterized by spatial and temporal organization, which ensures the process of uniting the nation, preserves authentic culture, opposes the destruction of spiritual foundations, has a great social, economic and political significance. We established interdisciplinary nature of the investigation, which covers a wide range of issues related to various scientific disciplines: geography, social theory, culture, philosophical anthropology.

The analysis of scientific publications concerning the interpretation of the concept of sacred and its etymology has been studied. The difference between the concepts of sacred and religious is substantiated. The content of the concept of sacredness, which gives people, actions, territory and other objects of such quality that separates them from the ordinary things and places them in the position of exceptional value and significance and on this basis requires an exceptional attitude, is determined.

The modern approaches to the interpretation of the notion of sacral landscape are investigated. It has been established that a large proportion of the sacred space belongs to religious objects. The main instruments of the "sacralization" of the landscape are identified – symbolization, myth and event that gives it an extremely valuable (holy) meaning. The expedience of using the integral approach in the interpretation of the notion of sacral landscape is substantiated. The definition of where the sacred landscape is considered as a natural, natural-anthropogenic, anthropogenic system, which is associated with certain life symbols, myths, significant events, religious feelings, is extremely valuable for a person or group of people and needs a special respect and protection.

The results of the investigation indicate that the sacred landscape can be considered as a system that has a spatial-hierarchical structure, where we can distinguish individual, local, regional, national and global levels. The examples of sacred landscapes of different levels are given.

The analysis of scientific publications about the functions of sacred geographical objects is carried out. It was established that such researches were based on the influence of sacred geographical objects on visitors, which testifies the integrity of interconnections in the complex system "man-landscape".

The leading approaches to classification of landscape functions are investigated. The classification of functions of the sacred landscape is developed, classes and subclasses of such functions are singled out. The political, social, economic and ecological functions of the sacred landscape, that have an environment formative role are characterized. The functions presented in the article have a theoretical value, since in practice there are close interrelationships between them, that is, they integrate and complement each other.

Keywords: sacral, religious, sacred landscape, spatial hierarchy of sacral landscape, classification of functions of sacred landscape.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.16>

УДК 911.3

Г. Заваріка, канд. геогр. наук, доц.

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, Сєвєродонецьк

ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ ЛУГАНЩИНИ В ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто можливості відновлення туристичної діяльності в Луганській області в постконфліктний період. Проаналізовано географію наявного туристичного потенціалу досліджуваної території. Висвітлено сучасний стан туристичної галузі, яка зазнала значного занепаду діяльності внаслідок конфлікту. Обґрунтовано економічні можливості розвитку туризму в області як варіанта поліпшення соціально-економічного стану. Запропоновано розвивати найбільш перспективні види туризму із зазначенням конкретних туристичних дестинацій з метою формування позитивного іміджу області. Наголошено на необхідності усвідомлення та бажанні місцевих громад активізувати внутрішній регіональний туризм.

Ключові слова: туризм, соціально-економічний стан, конфлікт, постконфліктний період, туристичні дестинації, імідж.

Вступ. Постановка проблеми дослідження. В останні кілька довоєнних років туризм став відігравати помітну роль у житті сходу України. Туристична сфера регіону розвивалась у кількох напрямках: лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, промисловий туризм. Однак конфліктна ситуація не дає можливості розвивати їх належною мірою. Підконтрольні території Донбасу все ще мають у розпорядженні достатню кількість культурно-історичних і природно-рекреаційних ресурсів, необхідних для організації як традиційних, так і інноваційних видів туризму. Луганська область має всі шанси позиціонувати себе на національному ринку туристичних послуг як туристично привабливий регіон,

адже в ньому зосереджено багато потенційно привабливих для туристів визначних місць.

Складно розраховувати на те, що в цей регіон поїде великий потік іноземних туристів, готових витратити валюту за відсутності високого рівня обслуговування, але є реальна можливість відновити внутрішній туризм на підконтрольних Україні територіях. Далеко не кожна українська сім'я може дозволити собі відпочинок за кордоном, але бажання провести відпустку поза постійним місцем проживання є в багатьох, чому б не скористатися цим.

© Заваріка Г., 2018

споживачам. <http://www.issn1728-3817.com>

рішньо переміщені особи, що мають більше вільного часу, який можна присвятити відпочинку (за рахунок відсутності власного житла, яке потребувало час на підтримку належного стану).

Найголовніше – необхідне усвідомлення того, що відновлення галузі на початковому етапі можливе за умови активізації внутрішнього регіонального туризму. Досить просто поцікавитись, які можливості має ця територія, і більшість бажаючих зможуть організувати свій відпочинок відповідно до індивідуальних потреб, не виїжджаючи за межі рідної області. Туризм може стати однією з галузей, завдяки яким регіон вийде з депресивного стану. Тому питання відновлення туристичної діяльності в постконфліктний період є надзвичайно актуальним.

На сьогодні постає питання розроблення нових привабливих туристичних маршрутів, які зацікавлять не тільки мешканців Луганщини, але й інших областей, сприятимуть формуванню позитивного іміджу області й, відповідно, розвитку внутрішнього туризму. Країна не має досвіду з відновлення туристичної діяльності після конфлікту, тому напрацювання досвіду як теоретичного, так і практичного в цьому питанні є новим викликом у суспільній географії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У передконфліктний період туристичні можливості краю досліджували О. Любіцева, В. Залещик, Г. Мишечкін, О. Аносова, Г. Сорокіна [8, 9, 14]. Науковці одноголосно наголошували на його перспективності та необхідності використання. Особливістю Луганської обл. є незначний розвиток туристичної сфери в передконфліктний період, тому існує певна складність доводити сьогодні можливість відновлення туристичної діяльності. Можливо, саме цим пояснюється мала кількість публікацій із цього питання за останні чотири роки. Автор статті досліджувала стан туризму в області як у передконфліктний, так і в конфліктний періоди й наголошувала на можливостях розвитку туризму в регіоні [4, 5].

О. Зеленко у своїх працях також акцентує увагу на перспективності туристичної сфери регіону, навіть в умовах політичної нестабільності [7].

Визначною подією для Луганської обл. став Форум регіонального партнерства "Стратегія в дії", у рамках якого було проведено тематичну панель "Мандруємо Луганщиною. Розбудова туристичного потенціалу". Захід був організований за ініціативи Департаменту економічного розвитку та туризму облдержадміністрації у квітні 2018 р. з метою обговорення передумов сталості й розвитку внутрішнього туризму в Луганській області. Це перший крок у напрямі відновлення туризму в області за час конфлікту [12].

Мета (завдання). Мета статті полягає в дослідженні можливостей відновлення туристичної діяльності в Луганській обл. у постконфліктний період. Для її досягнення були поставлені й виконані такі завдання:

- розглянуто можливості відновлення туристичної діяльності;
- проаналізовано наявний туристичний потенціал;
- висвітлено сучасний стан туристичної галузі;

- обґрунтовано економічні можливості розвитку туризму;

- запропоновано розвивати найбільш перспективні види туризму.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток поселень на засадах саморозвитку і самоврядування є одним з найважливіших і найскладніших стратегічних напрямів трансформаційного розвитку. Він ґрунтується на стратегії сталого розвитку населених пунктів, затвердженій у 1991 р. Верховною Радою України. Концепція сталого розвитку поселень пропонує формування такої їх мережі, яка б мала внутрішні ресурси й можливості для саморозвитку на основі самоврядування [15].

Для Луганської обл. розвиток туризму є актуальним, оскільки завдяки йому можна поліпшити соціально-економічну ситуацію. Слід наголосити, що туризм розглядається як одна з економічних можливостей розвитку краю, який потребує повної реконструкції. Тому не слід нехтувати такою можливістю.

Регіон має сприятливі природно-кліматичні умови, рослинний і тваринний світ, мінеральні джерела та інші ресурси для розвитку туризму й, відповідно, економіки за його рахунок [4, 5, 7–9, 14].

У багатьох країнах туризм входить у першу трійку провідних галузей, розвивається швидкими темпами і відіграє важливе соціальне й економічне значення, оскільки він дає можливості:

- збільшити місцеві доходи;
- створювати нові робочі місця;
- розвивати всі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг;
- розвивати соціальну та виробничу інфраструктуру в туристичних центрах;
- активізувати діяльність народних промислів і розвиток культури;
- забезпечити зростання рівня життя місцевого населення;

- збільшити грошові надходження.

Упродовж останніх п'яти років відбувається значне зниження туристичного потоку за всіма показниками. І якщо до 2013 р. була позитивна тенденція і рівень відвідування регіону зростав, то за 2014 рік, у зв'язку з подіями, які відбулися на території області, спостерігається спад майже на 97 % від загальної кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України [3].

З 2016 р. туристично-рекреаційна галузь економіки регіону з урахуванням спаду туристичної діяльності 2014–2015 рр. має тенденцію до повільного зростання [10, 11].

У 2016 р. потік туристів у регіоні порівняно з 2015 р. зріс у два рази проти 18,7 % у 2015 р. Водночас і далі спостерігається тенденція збільшення кількості осіб, які виїжджають за межі області, хоча на сьогодні вважаємо першочерговим розвиток внутрішнього туризму (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники розвитку туризму в Луганській обл. [3]

Показники	Роки			
	2013	2014 ₁	2015 ₁	2016 ₁
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, усього	225	15	11	19
у тому числі:				
- юридичні особи	47	8	8	7
- фізичні особи-підприємці	178	7	3	12
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	154	21	17	27
Дохід від надання туристичних послуг, тис. грн	30795,8	601,3	821,1	1704,9
Туристичні потоки, осіб, усього	34699	791	939	1896
у тому числі:				
- іноземні туристи	33	2	-	-
- туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	21709	762	872	1814
- внутрішні туристи	12957	27	67	82

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Одним із джерел доходів місцевих бюджетів є надходження від туристичного збору, які відповідно до Податкового кодексу України належать до місцевих податків і зборів.

За даними Головного управління Державної фіскальної служби в Луганській області протягом 2014–2016 рр. загалом спостерігається тенденція до повільного зростання надходжень від туристичного збору.

Якщо за підсумками 2015 р. налічувалось 27 суб'єктів-платників туристичного збору з урахуванням чотирьох суб'єктів, які були на території області, непідконтрольній уряду України (міста Антрацит, Хрустальний, Первомайськ, Луганськ), то у 2016 р. кількість суб'єктів-платників туристичного збору зросла до 29 без урахування суб'єктів, які перебувають на території, непідконтрольній уряду України, і у 2016 р. не сплачували зазначеного збору. Відповідно зростала й сума надходжень від сплати туристичного збору: з 48,0 тис. грн, сплачених суб'єктами у 2015 р., до 102,7 тис. грн, сплачених у 2016 р. Темп зростання – більш ніж у два рази. Позитивна динаміка щодо кількості суб'єктів, які є платниками туристичного збору, і надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів спостерігалась і у 2017 р. Кількість суб'єктів-платників туристичного збору у 2017 р. зросла до 32. Сума надходжень від сплати збору зросла до 119,0 тис. грн, що на 15,9 % перевищує надходження 2016 р. та у 2,5 рази – 2015 р. [2].

Нині надходження від туристичного збору незначні, проте необхідні в перспективі з урахуванням наявного потенційного розвитку в туристично-рекреаційній галузі нашого регіону.

Аналізуючи туристичну інфраструктуру, а саме основні показники діяльності готелів та інших місць тимчасового проживання, санаторно-курортний комплекс області, можна зазначити, що у сфері туристичної діяльності спостерігається негативна динаміка: за останні п'ять років більш ніж у двічі скоротилася кількість готелів, так само скоротився і номерний фонд, кількість обслуговуваних туристів у 2013 р. зменшилася порівняно з 2008. На жаль, останні статистичні дані публікуються 2013 р., тому ми не можемо проаналізувати стан готельного фонду за останні чотири роки [3].

Наступна складова туристичної інфраструктури – санаторно-курортний комплекс області. Статистичні дані за 2006–2016 рр. свідчать про скорочення кількості санаторіїв-профілакторіїв, баз відпочинку й дитячих таборів майже у 1,5 рази. Основною проблемою цих показників є незадовільний стан будівель і територій, де розташовані заклади, відсутність зацікавлених інвесторів для вкладання необхідних коштів у розвиток об'єктів, необізнаність населення про заклади відпочинку, унаслідок чого заклади зачиняють через відсутність туристичного потоку [3].

Незважаючи на це, Луганська обл. може називатися туристично привабливою територією, оскільки вона має природні, історичні, культурні та соціально-економічні ресурси, вигідне географічне розташування, хоча, у свою чергу, неналагоджену й неефективно функціонуючу туристичну інфраструктуру, неналежну матеріальну базу та неякісну транспортну систему. Отже, потрібні фінансові ресурси для розбудови туристичної інфраструктури.

Серед сучасних видів туризму найбільш перспективними для області є: лікувально-оздоровчий, сільський (агротуризм), екотуризм, подієвий, промисловий і релігійний туризм.

Луганська обл. має природно-географічні особливості, які можна використати для розвитку багатьох видів туризму, але почати, на наш погляд, краще із сільського (зеленого) туризму, який мав уже свою історію в нашому краї в довоєнні часи.

Сільський туризм або його різновид, агротуризм (зелений), також перспективні для українського сходу, адже велика частина доступних Україні територій – це саме сільська місцевість, куди жителі міст можуть поїхати на час відпустки, щоб відпочити від міського шуму, поспілкуватися з домашніми тваринами, зібрати й отримати в подарунок частину врожаю овочів або фруктів. До різновидів агротуризму відносять також полювання й риболовлю, якщо вони не вимагають особливої фізичної підготовки та не пов'язані з високим ризиком для життя (тоді йдеться про спортивний або екстремальний туризм). Особливо перспективна риболовля: крім річкової риби, можна ловити зі штучно створених вододім, де риба вирощується спеціально для таких цілей, а в природних піщаних умовах на околиці Северодонецька такі ставки можна з легкістю зробити.

Зелений туризм – це відпочинок у приватних господарствах сільської місцевості, цікавої туристичними об'єктами. Його розвиток впливає на економіку регіону, забезпечуючи певний рівень доходів і зайнятості населення.

За чинним законодавством громадяни, які займаються сільським зеленим туризмом (за винятком підприємців), не зобов'язані реєструватися в органах державної влади як суб'єкти таких відносин.

Відповідно до Закону України "Про особисте селянське господарство", який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства, розкриває його поняття як господарську діяльність, що проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі у сфері сільського зеленого туризму. Законом зазначається, що

діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької [7].

Успіх господаря, який має намір приймати й обслуговувати гостей, залежить від упорядкування садиби та її гарного оформлення, а також від переліку послуг, які він надає.

Переважаюча більшість господарів прагне кардинально переобладнати свою садибу під потреби туриста, але суттєві зміни в облаштуванні садиби потребують значних капіталовкладень і витрат часу, тому пріоритетом стає впорядкування того, що є, і розвиток потенціалу території.

Власникам садиб, що прагнуть працювати в секторі зеленого туризму, рекомендовано зберігати свої традиції та привернути увагу до автентичності побуту. Перед активним сезоном здійснити ремонтні й косметичні роботи (у межах своїх можливостей) для забезпечення привабливого художньо-естетичного вигляду будівель, благоустрій та інженерне облаштування садиби й житлового будинку, оформлення інтер'єру жилих приміщень.

Екотуризм – ще один напрям, який можна й потрібно розвивати на території області. Серед збережених об'єктів природно-заповідного фонду на території Луганської обл. – Стрілецький і Трьохізбенський степи. На території зазначених заповідників є велика кількість рідкісних рослин, тварин, які можуть привертати увагу не тільки вчених, але й просто допитливих жителів регіону, сусідніх областей України. Особливо цікавий орнітологічний туризм – спостереження за птахами. Цей вид туризму зараз дуже популярний у західних країнах і може супроводжуватись екскурсією. Туризм на охоронних територіях заборонений, але маємо на увазі організовані екскурсійні тури, особливо для дітей для виховання дбайливого ставлення до рідної природи [9].

У Луганській обл. переважають степи, тому завжди тут був популярний лісовий відпочинок, особливо слід відзначити Новопсковський район, у якому тривалі роки успішно працює санаторій "Перлина", що є гарним прикладом організації лікувально-оздоровчого туризму в області.

Також на базі мінеральних вод і соснових лісів можна репрофілювати на курортне містечко Старобільськ Луганської обл., яке буде спеціалізуватися на наданні послуг з медичної реабілітації дорослих, дітей, інвалідів, що мають захворювання опорно-рухального апарату, неврологічні, гінекологічні захворювання, наслідки травм. Питання реабілітації є особливо актуальним саме для нашого краю. На території є хлоридно-натрієво-йодо-борне з домішкою родону джерело, вода містить 16 % корисних мінеральних солей; на його базі працює санаторій-профілакторій "Сосновий". Також на Старобільщині є унікальна можливість використання в лікуванні продуктів бджільництва та конярства [5].

Можливим напрямом розвитку курорту може бути кліматокумисоликувальний. Він буде отримувати кумис із чотирьох розташованих у Біловодському р-ні кінних заводів.

Кліматокумисоликувальний курорт із лікувальною метою застосовує кумис – газований кислуватий напій, виготовлений з кобилячого молока. Лікувальні властивості кумису відомі з давніх-давен і пояснюються хімічним складом, а саме значною кількістю білка й жиру, які добре всмоктуються. Завдяки вмістові вуглекислого газу, молочної кислоти, незначної кількості спирту кумис збудливо діє на залози травного тракту, сприяє підвищенню апетиту. Також вуглекислий газ подразнює дихальний центр, сприяє поглибленню дихання, кращій вентиляції легенів, підвищуючи окисні процеси. Лікування кумисом у санаторних умовах уперше було застосовано лікарем М. Плотніковим. Подібні курорти в Україні не отримали поширення, хоча є необхідні умови

для їх формування, а саме кліматичні умови степу та лісостепу й наявність діючих кінних заводів.

Разом з медичною складовою необхідно створювати відповідну соціально-побутову, транспортну тощо інфраструктуру, а також реформувати наявний агропромисловий сектор економіки міста.

У результаті впровадження цих ідей у життя можна досягти: поліпшення умов життя населення на території Старобільська, збільшення інвестиційної й туристичної привабливості міста, підвищення конкурентних переваг території.

Окремі частини Луганської обл. мають курортно-рекреаційний потенціал, а саме зазначені вище Новопсковський і Біловодський р-ни та м. Старобільськ, проте він належно не використовується. Стосовно цього питання існують наукові праці, у яких доведено рекреаційні можливості краю, тому не має сенсу зупинятися на ньому [4, 5, 8, 9, 14]. Автором уперше було запропоновано репрофілювати м. Старобільськ на курортне містечко [5].

Дуже вагомим є проблема нерівномірності розміщення рекреаційного комплексу та раціонального природокористування, оскільки схід України має недостатню кількість санаторно-курортних об'єктів. Запропоновані ідеї стосовно створення курортного містечка можуть стабілізувати соціально-економічне становище Старобільська: поліпшити інвестиційну й туристичну привабливість території, збільшити її конкурентні можливості, осучаснити соціально-побутову, транспортну інфраструктуру, які б відповідали світовому рівню.

Створення курортного містечка дасть можливість Старобільську одержати новий соціальний статус, визначений українським законодавством. Це створить нові передумови для репрофілювання та зміни ролі в територіальному поділі праці, а також сприятиме підвищенню інвестиційної діяльності й активізації економічного розвитку [5].

Інший перспективний вид туризму в області – релігійний.

Релігійний туризм області представлений Старобільським Свято-Скорботним жіночим монастирем, який є не тільки пам'ятником архітектури другої половини XIX ст., одним із кращих зразків церковного зодчества, а й унікальним місцем – прикладом незламності духу й великої сили віри, і Свято-Миколаївським кафедральним собором.

У Біловодському районі зосереджено багато потенційно привабливих визначних місць для релігійного (паломницького) туризму. Серед них на особливу увагу заслуговують Покровська церква у с. Городище (архітектурна пам'ятка національного значення) і єдина дерев'яна церква на сході України в с. Бараниківка. Також визначна архітектурна пам'ятка – Свято-Троїцький храм у м. Біловодську, який був споруджений у візантійському стилі в першій половині XIX ст. за проектом видатного архітектора В. Буніна.

З'являються нові храми, які привертують увагу туристів не тільки з паломницькою, але й культурно-пізнавальною метою. Наприклад, у с. Дмитрівка Новоайдарського р-ну Луганської обл. у 2013 р. був освячений храм Св. Великомученика Пантелеймона-цілителя, вівтар якого, зроблений із бурштину, за красою й коштовністю порівнюють із усесвітньо відомою бурштиновою кімнатою. Шанувальники старовини могли б відвідати Преображенський печерний монастир, який був відкритий у 2000 р. у Сватівському р-ні Луганської обл. На жаль, цей об'єкт ще не досить вивчений самими вченими, не проведені повні реставраційні роботи, тому для туристичних маршрутів храм поки не використовується. У м. Северодонецьку працюють Свято-Христоріздвяний кафедральний собор і Свято-Хрестовоздвиженський храм.

Це далеко не повний список, але можна розробити туристичний маршрут релігійного спрямування по сході України, додавши ще відомі святині Донецької обл., які географічно розташовані дуже близько [7].

Промисловий туризм пов'язаний зі спеціалізацією регіону. Українські промислові холдинги, на жаль, ніколи не горіли бажанням пускати туристів на свої території. Обмеження пояснювались ризиками для здоров'я й життя людей. Зараз промисловості регіону загрожує повна зупинка, вона може перетворитись на великий музей просто неба. На іржавих руїнах буде менше ризиків, але є інша небезпека. І без того депресивні регіони, зіткнувшись із масовим безробіттям і безгрошів'ям, військовим конфліктом, перетворяться на ще більш убогі поселення.

До 2014 р. в області був можливий розвиток промислового туризму. Зараз цей напрям не такий актуальний унаслідок того, що велика частина промислових комплексів України недоступна, однак цілком реально організувати відвідування підприємств із переробки сільськогосподарської продукції, харчової й легкої промисловості із залученням туристів до виробничого процесу. Особливо важливим це буде для організації дитячого туризму, не тільки із просвітницькою, туристичною метою, а й профорієнтаційною.

Крім того, в області можливий розвиток спортивних видів туризму, серед них кінний і велотуризм, узимку – лижний, санный. Для таких видів туризму підходить рельєф Кременського р-ну. Розробивши цікаві екостежки, на яких можна і пройтися пішки, і проїхати на велосипеді, і відпочити, поїсти в затишному містечку на галявині, і послухати цікаві розповіді екскурсовода, можна організувати тури вихідного дня.

Краєзнавці добре знають, що саме з Лисичанська і його околиць почала розвиватись вугільна історія краю, тут проводились археологічні експедиції, тому можна на цій базі розвивати археологічний туризм. Територія багата й на геологічні пам'ятки, які теж слід задіяти в тури.

З настанням військових дій у регіоні з'явився військовий туризм, тобто відвідування регіонів, де відбуваються або щойно закінчили військові конфлікти. Однак офіційна інформація стосовно нього відсутня. У сучасному світі такий вид туризму став набирати обертів з 1990-х рр.: туристи приїжджали в Боснію, Хорватію, Афганістан або Ізраїль подивитися, що відбувається, на власні очі. Тому в прагненні туристів відвідати зону конфлікту й побачити, що там відбувається і як він вплинув на регіон, нічого нового немає.

Ще один перспективний вид – подієвий туризм. Навіть у складних умовах функціонування туристичної галузі області це, мабуть, найбільш розвинутий вид туризму, оскільки місцеві органи влади, міжнародні проекти технічної допомоги організовують велику кількість різних заходів, щоб привернути увагу громадськості до проблем і перспектив розвитку регіону. Присутність у регіоні значної кількості міжнародних організацій також можна використати для розвитку ділового туризму. Серед найперспективніших напрямів подієвого туризму можуть бути гастрономічні фестивалі, культурно-освітні й етнографічні заходи, спортивні змагання, економічні форуми, релігійні, літературні або музичні свята, ярмарки, виставки. Слід наголосити, що цей вид туризму не потребує наявності на території рекреаційних об'єктів, а "родзинки" можна знайти скрізь, важлива лише правильна організація заходу.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

туристична сфера області зазнала кардинальних змін, у країні немає прикладів і досвіду відновлення туристичної діяльності після конфлікту, це новий етап, який потребує наукових досліджень;

ураховуючи незадовільний соціально-економічний стан області, туризм може стати однією з найперспективніших галузей економічної діяльності в постконфліктний період на основі наявного природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу;

необхідне налагодження тісної співпраці різних інститутів задля пошуку нових реальних можливостей забезпечення гармонійного включення туризму в загальний господарський механізм, що сприятиме поліпшенню туристичної привабливості Луганщини;

як пріоритетні на першому етапі запропоновано розвивати лікувально-оздоровчий, сільський, екотуризм, подієвий, промисловий і релігійний види туризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання даних і пропозицій з розвитку конкретних видів туризму з метою розробки нових туристичних маршрутів, які сприятимуть формуванню позитивного іміджу області й відновленню туризму в регіоні.

У подальших наукових роботах необхідно дослідити досвід країн, які перебували у стані конфлікту та змогли не тільки відродити, а і збільшити рівень розвитку туризму в країні.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Світовий туристичний рух: стан, тенденції та перспективи розвитку в контексті сучасних геополітичних загроз. / О. Бейдик, Н. Корома, С. Сировець // Географія та туризм. – 2016. – Вип. 37. – 294 с. – С. 3-15.
2. Головне управління Державної фіскальної служби у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lg.sfs.gov.ua/>
3. Головне управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lg.ukrstat.gov.ua/>.
4. Заваріка Г. М. Розвиток рекреаційних можливостей Луганської області / Г. М. Заваріка // Географія та туризм: – К., 2012. – Вип. 22. – С. 167–173.
5. Заваріка Г. М. Стратегічні напрями розвитку курортів на Луганщині / Г. М. Заваріка // Наук. журн. "Science Rise". – 2015. – № 6/1. – С. 55–59.
6. Закон України "Про особисте селянське господарство" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
7. Зеленко О. О. Перспективи розвитку туризму Луганщини в умовах воєнно-політичної нестабільності / О. О. Зеленко // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Сер. "Економіка". – 2015. – Вип. 2 (4). – Ч. 2. – С. 138–143.
8. Любіцева О. О. Рекреаційно-туристичне районування Луганської області / О. О. Любіцева, В. В. Залещик // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 22. – С. 161 – 167.
9. Мишечкін Г. В. Туристсько-рекреаційний потенціал Донбасу: місце у загальноукраїнському масштабі, проблеми та перспективи // Г. В. Мишечкін, О. С. Аносова // Вісн. ДІТБ. – 2013. – № 17. – С. 326–329.
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dpsu.gov.ua/>
11. Програма економічного і соціального розвитку Луганської області на 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://loga.gov.ua/oda/about/department/economy/se_state/program
12. Сайт Луганської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://loga.gov.ua/>
13. Скільки денег теряют курорты из-за вооруженных конфликтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.the-village.ru/village/business/cloud/162174-turizm-i-konflikty>
14. Сорокіна Г. О. Луганська область як туристично привабливий регіон / Г. О. Сорокіна // Вісн. Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2010. – № 22(9). – С. 177–187.
15. Указ Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020", 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

References:

1. Beidyk O. O., Koroma N. S., Syrovets S. Yu. Svitoviy turystychny rukh: stan, tendentsii ta perspektivy rozvytku v konteksti suchasnykh heopolitychnykh zahroz. / O. Beidyk, N. Koroma, S. Syrovets // Heohrafiia ta turizm, 2016. – Vyp. 37. – 294 s. – S. 3-15.
2. Holovne upravlinnia Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby u Luhanskii oblasti. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lg.sfs.gov.ua/>
3. Holovne upravlinnia statystyky u Luhanskii oblasti: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua/>.
4. Zavarika H. M. Rozvytok rekreatsinykh mozhlyvosti Luhanskoi oblasti. // Heohrafiia ta turizm: – K., 2012. Vyp. 22. S. 167–173.
5. Zavarika H. M. Stratehichni napriamy rozvytku kurortiv na Luhanshchyni. // Naukovy zhurnal "ScienceRise". 2015. № 6/1. S. 55–59.
6. Zakon Ukrainy "Pro osobyste selianske hospodarstvo". [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
7. Zelenko O. O. Perspektivy rozvytku turizmu Luhanshchyny v umovakh voienno-politychnoi nestabilnosti // Naukovy visnyk

Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomika". 2015 Vyp. 2 (4). Ch. 2. S. 138–143.

8. Liubitseva O.O. Rekreatsiino – turystychnе raionuvannia Luhanskoї oblasti / O.O.Liubitseva, V.V. Zaleshchik // Heohrafiia ta turizm. – 2012. – Vyp. 22. – s. 161 – 167.

9. Myshechkin H. V., Anosova O. S. Turystsko-rekreatsiinyi potentsial Donbasu: mistse u zahalnoukrainskomu masshtabi, problemy ta perspektyvy // H. V. Myshechkin, O. S. Anosova. – Visnyk DITB. – № 17. – 2013. – S. 326 – 329.

10. Ofitsiinyi sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dpsu.gov.ua/>

11. Prohrama ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Luhanskoї oblasti na 2018 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/se_state/program

12. Sait Luhanskoї ODA [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://loga.gov.ua/>

13. Skolko deneh teraiat kurorty yz-za vooorzhennykh konfliktov. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.the-village.ru/village/business/cloud/162174-turizm-i-konflikty>

14. Sorokina H.O. Luhanska oblast yak turystychno pryvablyvy rehion / H.O. Sorokina // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky. – 2010. – №22(9). – s. 177 – 187.

15. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro Stratehiu staloho rozvytku "Ukraina – 2020", 2015. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>>

Надійшла до редколегії 25.05.18

Г. Заварика, канд. геогр. наук, доц.

Восточноукраинский национальный университет имени В. Даля, Северодонецк, Украина

ВОССТАНОВЛЕНИЕ ТУРИЗМА ЛУГАНЩИНЫ В ПОСТКОНФЛИКТНЫЙ ПЕРИОД: ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Рассмотрены возможности восстановления туристической деятельности в Луганской области в постконфликтный период. Проанализирована география туристического потенциала исследуемой территории. Освещено современное состояние туристической отрасли, которая испытала значительное снижение деятельности в результате конфликта. Обоснованы экономические возможности развития туризма в области как варианта улучшения социально-экономической ситуации. Предложено развить наиболее перспективные виды туризма с указанием конкретных туристических дестинаций с целью формирования положительного имиджа области. Отмечена необходимость осознания и желания местных общин активизировать внутренний региональный туризм.

Ключевые слова: туризм, социально-экономическая ситуация, конфликт, постконфликтный период, туристические дестинации, имидж.

G. Zavarika, PhD Geography, Associate Professor

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine

RESTORATION OF TOURISM OF LUGANSHCHINY IN THE POST-CONFLICT PERIOD: HUMAN-GEOGRAPHICAL ASPECT

The possibilities of restoration of tourist activity in Luhansk region during the post-conflict period are considered. The geography of the tourist potential of the investigated territory is analyzed. The current state of the tourism industry, which experienced a significant decline in activity as a result of the conflict, is highlighted. The economic opportunities of tourism development in the region as an option for improving the socio-economic status are substantiated. It is proposed to develop the most promising types of tourism with indication of specific tourist destinations with the purpose of forming a positive image of the region. Among the modern types of tourism, the most promising for the region are distinguished: health-improving, rural tourism (agrotourism), ecotourism, event tourism, industrial and religious tourism. It is proved that the development of tourism in the region is relevant, because it can improve the socio-economic situation. It has been established that the revival of tourism will increase local incomes, create new workplaces, develop all industries related to the production of tourism services, including social and industrial infrastructure, intensify the activities of crafts, culture, and increase the living standards of the local population. Issues of development of new attractive tourist routes that are of interest to not only residents of Lugansk region, but also other regions, will promote the formation of a positive image of the region and, accordingly, the development of domestic tourism. It is established that the tourist-recreational branch of the economy of the region, taking into account the decline of tourism activity for 2014-2015, tends to slow growth. It is revealed that during the period of 2014-2016 in general, the Lugansk region has a tendency towards a slow increase in tourist fees. It is proved that tourism today is one of the most promising branches of economic activity in the post-conflict period. The necessity of awareness and desire of local communities to intensify internal regional tourism is emphasized.

Keywords: tourism, socio-economic status, conflict, post-conflict period, tourist disintegration, image.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.17>

УДК 911.3

В. Глибовець, канд. геогр. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ГЕОГРАФІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ УКРАЇНИ

Розглянуто поширення кримінальних правопорушень територією України в 2017 р. Розкрито тему злочинності в Україні як однієї з найважливіших проблем її подальшого розвитку як європейської держави. Акцентовано увагу на місці України в різних міжнародних рейтингах, таких як Глобальний індекс миру, Глобальний індекс тероризму тощо.

З використанням даних Державної служби статистики України складено таблицю рівня кримінальних правопорушень по областях країни. На основі аналізу таблиці виділено області, у яких злочинність у 2017 р. зросла або зменшилась порівняно з попереднім роком. Складено рейтинги областей за 2016 та 2017 рр., виконано їх порівняння між собою.

Виділено види кримінальних правопорушень, кількість яких найбільша або найменша по кожній області України. Подано ймовірні причини, які призводять до переважаючої крадіжок, а також тяжких і особливо тяжких злочинів над іншими видами злочинів у областях України. Прیدілено увагу кримінальним порушенням, пов'язаним із сутенерством. Перераховано області, у яких у 2017 р. були зафіксовані випадки сутенерства. Пораховано кількість злочинів по областях України на 1000 осіб. Виділено області з найвищою, середньою та найнижчою кількістю злочинів на 1000 жителів.

Автор наголошує на тому, що освічені люди виїжджають із країни до Європи, Канади, США, Китаю та інших країн світу, зменшуючи кількість інтелігенції, яка менше схильна до скоєння злочинів. Названо головні чинники, які визначають географічні відмінності злочинності, запропоновано заходи для запобігання зростанню кількості кримінальних правопорушень в областях України.

Ключові слова: географія злочинності, кримінальне правопорушення, Глобальний індекс миру, Глобальний індекс тероризму.

Вступ. Постановка проблеми дослідження. Злочинність існує в усіх країнах світу, але її рівень у них не однаковий. Згідно з рейтингом, складеним експертами Всесвітнього економічного форуму (за даними 2016–

2017 рр.), найбезпечнішими державами світу визнані Фінляндія, Норвегія, Оман, Ісландія і Сінгапур. Найскладніша ж криміногенна ситуація склалася в Гондурасі, Сальвадорі, Мексиці, Венесуелі та Гватемалі.